

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Östra Vätter Adress: Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

11

Uppteckningen rör By-karaktäristik.

Råre rackare.	Rackare lära ha haft sitt till- håll i Råröd ner åt sjön till.
Steha stackare.	Fattiga frälsebönder.
Hassle lerklickare.	Leriga åkrar, vilkas kokor mås- te slåss sönder med tråkolor.
Vissere stenprickare.	Sandstenshuggeri.
Rugerpa elände.	Magra ljung- och enebäckar.
Tockarp ä galant.	Mera bördig jord och större välmåga.
Hallare storskidare.	Storskrytare.
Våsstere bastbidare.	Bastindustri.

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: ..... Stehag

Socken: ..... Berättat av Mor Ekström

Uppteckningsår: 1914. .... Född år ..... i .....

2

Uppteckningen rör "Boa(bud-)fjälen".

"Boafjälen" liknade en ködspade med kort skaft.

Å skaftet var ett hål med hank i för upphängning. Den hade sin plats å en spik å väggen vid övre "borsannen". Dess därvaro betydde, att man hade skyldighet att "boa" (skicka bud) till hogåraarbete. Kjellstorpa bönder, vilkas "karanamn", LNS och SNS, voro inskurna å budfjälen's ena sida, voro skyldiga att "boa" den bonde i Kärrstorp, som lydde under Rönneholm. Vid budningen medfördes budfjälen och upphängdes på det andra stället till tecken, att de där blivit "boade", och att det härnäst var deras tur att "boa" .

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: Östra stes Adress: Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: 1931. Född år ..... i .....

3

Uppteckningen rör Tiggare.

Sjugestu Nilsen i Stehag (ännu på 1830-tal.)
mindes förre kyrkoherden Palm och välsignade honom för all den
mat han fått i hans kök. "Dä, dä va va en go-goer man", sade
han stammande.

Karl Kröger, krämare från Höör, Munkarp,
som gjorde sina turer i socknarna runtomkring ännu på 70-talet.
Han berömde Hallarödsborna. Han tröstade en gång sin tjutande
pojke med orden: "Töst nu påg, så ska du få gå med te Hallare o
tigga." Såna moror som Karna Påla och Celia Kristoffers i Hallare
och Bengta Lars i Vostere, Våttseröd, finns det inte i tie kyrk-
sömna (socknar).

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: ..... Stehag
Socken: ..... Berättat av ..... Mor Ekström
Uppteckningsår: 13/12 ..... Född år ..... i .....

4

Uppteckningen rör Tionde och uppbörd.

Påskmat utgjordes från Kjellstorp med en väldig kaka sursött bröd på $1\frac{1}{2}$ lispund. Den var så stor, att den nätt och jämt gick in genom ugnsmunnen, och för att få den in hade man en särskild "gresla". Då brödet slogs upp, sattes det direkt på greslan, för att ej bli fördärvat i formen genom flyttning. Till påskmaten hörden även ett tjog ägg. Vid avlämnandet bjöds en sup och smörgås. Som flicka var mor E. med vid ett sådant tillfälle. Mamsell Marie, den vackra och kryllhåriga hushållerskan, skämtade då med henne och undrade, om hon inte ville stanna i prästgården och vakta ankorna. "Du ska få ditt dagliga bröd och om söndan ditt köd." - Ostmjölk lämnades både till präst och länsman och klockare. Till prästen skulle det vara ett sextobakrus åtminstone och som traktering bjöds till dem, som "bu-ro mjölk", kaffe och vetebröd. - $\frac{1}{2}$ pund lin lämnades också årligen till prästen.

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: Stehag

Socken: ..... Berättat av Chronfeldt

Uppteckningsår: 19/3 1922 Född år ..... i .....

5

Uppteckningen rör Sockengång.

"Gå på sömnen" - "sömnastackare". - Chronfeldts mor, mor And. Månsson, berättade om en, som gick på socknen. Han var inte glad, när han skulle Nybygget i Hassle: Där var gott om löss (klädesl.)

"Ysch, ysch, ysch - i moren ska ja te Nybygget! Så möder lusen me i dören o sier: "Välkommen, välkommen, välkommen!" När ja så ha vatt dä en stunn, så sier hon: "Får ja bida de, får ja bida de, får ja bida de?"

ACC. NR 9255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: ..... Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: ..... Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

6

Uppteckningen rör Sockenskräddare.

Pål Olsson i Karbrohus, 1820, vanl. kallad endast Skräddare, uppgives ha varit den siste sockenskräddaren i Stehag. Anders Persson (Vendell) lärde yrket av denne. Han hade vanligen en 3-4 lärpojkar. Sina grejor bar ^{han} ~~NA~~ över ryggen i en "tvärpåse" - hade alltid brättom. Knappt hade han fått pikkelhuan (med tofs) av sig och hängt denna vid dörren, förrän han var i farten. Hans priser voro ej obilliga: sex skilling för ett par linnebyxor, åtta do. för vadmals- och tolv för en jacka. Som "skön" erhöll han förstås dessutom varjehanda: ost, smör, en fårabog, ärter etc. och med detta kunde han i det närmaste föda sin familj.

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

7

Uppteckningen rör Rackare.

(Mor H. Lundqvist-Bolleruptradition):

Rackare fick inte gå så långt fram, när han kom in i stugan, att han kom förbi första bjälken i taket, utan skulle hålla sig vid dörren. Ej heller fick han sitta till bords med andra.

I Stehag fordom sed att innan en utgammal häst lämnades till rackaren - priset vanligen 15 kr. - tog man skorna av hästen och klippte av svans och man. Rackaren utförde helst sin gärning om natten eller, om det var om dagen, avsides i skogen. - Ehl. Chronfeldt valde rackaren ofta sin plats i närheten av ett kärr, för att där desto lättare bli av med kadavren. Härav benämningar såsom Rackarebacken, Rackarekärren.

När rackaren kom för att kastrera hästarna i byn, blåstes somligstans i byahornet för att samla vederbörande å vederbörlig, något avsides liggande plats.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: ..... Stehag.
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

8

Uppteckningen rör Bjällror.

Bjällror användes i Stehag ännu på ^{3/}150-60-talen allmänt på ej blott kor utan även hästar. (Sägnen om Gya: "Hon kunde inte li den grå bjällemärren", el.....den vida bjällekön".) Varje bonde kände igen sina djur på bjällerklängen.

I en "il" vid Sikslätten (nedanom Blegel) kom en fölmärr ner. Fölet, säges det, följde klängen av bjällran ner till "Klockeila", dit modern fördes.

ACC. NR 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

9

Uppteckningen rör "Underlydande".

Med blottat huvud stod förr den underlydande vid samtal med godsägaren och hans ombud eller närstående med "patronen" och prästen.

Med kyss på hand eller t.o.m. på kjolen tackade åtminstone de gamla gummorna "hennes nåd" och prästfrun. Det förra har förekommit in på 1900-talet.

Bland ladufogdar på Rönneholm ihågkommes Lundgren såsom i det hela hovsam och beskedlig. Men även han kunde någon gång låta käppen komma till användning. - Sädesskörden pågick. "Sven Tjyr" var med och band. Som stundom skedde för att krya upp de arbetande bjöds en sup över lag. Till den, som med flaska och "horntummlaren" vände sig till Sven Tjyr, sade Lundgren skämtsamt: "Nä, nä, skräm honom inte." - "Ah, då inte farligt att ja blir rädd", gemälte Tjuren, "bara inte inspektoren blir

3255

rädd." Detta tälde emellertid L. ej. När Tjuren tömt sitt glas och återtog sitt arbete och stod böjd, gick L. bort och gav honom med sin ekekäpp tre hårda slag i aktern och yttrade: "Ja ska lära dig att vara stursk, din drummel." Sven Tjyr fann lämpligast att stillatigande taga emot den så givna tillrättavisningen.

10

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: Stehag

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

11

Uppteckningen rör Mandomsprov (styrkeprov).

Sådant avlades bland annat genom att lyfta
en tunna råg , stående i ett skäppemått.

I Hassle hade man (liksom i de flesta byar) Lyfttesten.
en särskild lyfttesten. Att lyfta den var mandomsprov.

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: Stehag

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

12

Uppteckningen rör Risgavlar.

Risgavlar, flätade av enris eller vide, voro förr ganska vanliga i Stehag och omnejd.

Soldat Sven Sjöholms stuga vid Fågelsång kvarstod med risgavlar ända till Sjöholms död 1919 men förföll sedan och revs efter några år.

Måns Jacobsson i Karbrohus hade, så länge han där kvarbodde, ett mindre uthus med risgavlar. Sedan Lambert Dahl 1920 köpt stället, revs detta hus, och så försvann härmed den sista risgaveln i Stehag.

Vid iordningställandet av "kyrkstugan" i Stehag 1923 befanns det (hål för insätt. av stängerna äro borrarade i sparrarna, och i "ifveträet" var en skålformig ränna), att detta hus tidigare haft risgavel, åtminstone i väster. Med biträde av Måns Jacobsson blev en ny sådan uppsatt. Den flätades av vide kring hasselstänger. - "Flagagövel" var benämn. på risgavlarna. "Flagagäre" = risgäre.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: Stehag

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

13

Uppteckningen rör Risgårde.

Gårdsplanen å de i Kjellstorp med varandra sammanbygda båda gårdarna skildes i två delar genom "risgäre". Mitt i risgårdet låg en av eneris flätad halmtäckt liten hydda, som användes till torvbod.

I kartbeskr. till Kjellstorp 1755 säges, att i ängarna finnes al, ask med flere trädslag - till "tapperis".

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh. ....

Härad: ..... Adress: ..... Stehag .....

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

14

Uppteckningen rör Spång och vad.

Spång över en bäck bestod vanligen av en enda större, på övre sidan plattuggen, trädstam. Stundom sattes vid sidan härom ett par pålar, som förenades med en lång "rångla", som tjänade till stöd och ledstång.

Wiespång nedanom småskolan gick över bäcken mellan Ellesänga i väster och Wiesänga i öster.

Spång fanns stundom vid sidan om vad. Vädret var belagt med mer eller mindre jämna stenhällar, som emellertid stundom överforsades av ganska högt vatten. "Sorteva" (svarta vad) vid gamla Kärrstorpavägen nedanom Tulle.

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoherde

Härad: ..... Adress: Stehag

Socken: ..... Berättat av

Uppteckningsår: ..... Född år i

Uppteckningen rör Ed och edgång.

Ännu på 1850-talet sed vid häradsrätten i Onsjö att när värjemålsed skulle avläggas, domaren gav order om, att fönster skulle öppnas. (Chronfeldt)

Domboken 1700 9/7: Nämndeman Jöns Persson i Stehag aflade ed "vid öppna dörrar".

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: ..... Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

16

Uppteckningen rör Vedernamn.

"Gnyelt" - Nils Persson i Lavröd.

"Ryelt" - " " " Hassle haga.

"Prången", förr benämning på åbon i Prång-

storp. Så kallas ännu gamle Nils Jönsson, Broskog, som är från Prångstorp.

"Dubbel-Pär" eller "Pär Kryll" (obs. "kryllet hår") kallas Per Persson i Tattrabäck.

"Fibben", kallades avlidne Nils Jönsson.

"Murare Rammel" heter Möller i Kristianshall sedan ett av honom i Eslöv uppfört hus "ramlade".

"Dönemark" är f. soldat Sandberg vid Tattrabäck. Det lär vara med anledning av en soldatvisa, som han plägade sjunga.

"Tjocker på backen".

Skriv endast på denna sida!

"Bengt Willer" tjänade hos Möller på Vedelsbäck (omnämnes i visan om Kråkeskytten).

"Per Springare" - Per Persson i Springarehuset=Brostorp.

"Springare Bengtan"=Bengta Hans Henriksson, dotter till föregående.

"Slingervalja", en person med detta vedernamn har givit namn åt Slingervaljabacken söder om Orrahus.

"Pär Sav"=Per Sägare vid Safmöllan, Rönneholm.

Pål Tatter och Jöns Tatter.

"Knoblan", "Knobblingarna".

"Pebringarna", Ola och Per, "duktiga supare och slättakarlar".

"Drullen"=John Persson i ?.

"Skumringen"=förrre Skommerhusaren, Skumringa Marnan, den förrres dotter, lever ännu - And.Svenssons hushållerska.

"Haren"=arrendator på Harahem, Kärrstorp 8. "Lars Hare". En ny ägare, Nils Olsson, titulerades Nils Hare, men blev så förgräddad, att han hotade klyva skallen på den, som nämnde honom med sådant vedernamn.

Chronfeldt berättar om en "lång ragilia".

med öknamn på dem, som "hoade" (?): Alken, Vingen, Vären, Bläsingen, Johnsingen o.s.v.

Bulten=Jens Bult - från Bultahuset, ett av Karbrohusen.

"Lars Katt" i Gamla Grimsahuset? Conf. "Katt Elnan" i Kattahuset, vid Haga kvarn. (A.Johnsson historia om hustrun, som ville förgifta sin man. Bjöd honom pannkakor, som han emellertid satte till katten, som åt dem och dog.)

"Grimsen". "Grimsarna", från Grimshus - Karstedt bland andra.

"Sönningen", från Sunnantorp, Ola Sönning 1850-talet.

(Chronfeldt): "Jens Döpping" lär ha haft hemma i Stehag.

"Bubblerof", hemma i Hassle eller Verlinge.

"Bläsingen", Lars, "Läs i Bläshus" var kvacksalvare, kirurg t.o.m. Han skar bort "skroffelknuder". Johanna Johansson lär ha anlitat honom på sin tid.

Gullschan = Skogvaktare Gulls hustru. Som änka bodde hon länge kvar i Hassle. Hennes hus den sista resten av de gamla Hasslegårdarna. Nu ett "stenhie". Senare uppodlat av E.Karlsson.

Smittschan var hustru till en i Stehags by

boende Smitt. - Liknande femininbeteckningar ännu vanliga i Stehag. "Per Nilschan och Mattschan ha vatt i sånt förskräckligt gräl", utlåter sig Karna Boström. I stället för köksan heter det stundom kökschan.

"Per Liden", bodde i Köfhus, snickare, byggs-
de Syborg.

Ola Persson, Emnaröd 3, född å Verlinge
no.2 och död i Stehag 30/9 1911 kallades "Granne Ola Persson".
Han hade på sin tid en drång, Nils Stryk", blev senare hans svå-
ger, hette Nils Persson, och blev gift med Karna Per Svens, le-
ver 1928, bosatt i Bögerup.

"Gula Nätta" - Katrina Andersdotter, död
1928 å kommunhemmet.

"Trinna Rolig" lär ha varit benämning på en
"kagekäring" i Stehag.

"Tocken" kallas L-qvists svärson, Alfred
Nilsson, född i Gärarhus, enl. Westin därför att han tog ut ste-
gen påfallande långa.

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.
Härad: ..... Adress: ..... Stehag
Socken: ..... Berättat av .....
Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

20

Uppteckningen rör Kakelugn.

Käcklung kallades även en "sättugn", järnugn med ornerade sido- och framstycken - även "uteläggare", emedan man lade in ved eller torv, stubbar o ris utifrån köket, där - vanligen vid spisens vänstra sida - käcklungen hade sin dörröppning med "luahålet" ("fyrhålet", "käcklungshålet") strax över. I senare tider hade eldningshålet inmurad järnram och järndörr, men i äldre tider stängde man ofta endast med en flat stenskiva, som restes framför hålet. Luahålet stängdes med "luastenen", vanligen en tegelsten. Draget reglerades genom att lossa luastenen eller helt taga ut den och genom att mer eller mindre öppna "käcklungsdörren". Om båda stängdes - något litet luftdrag var det dock alltid - låg elden och "mällte" och kunde, särskilt om några torvstycken blivit inlagda, stå sig hela natten över. Om morgonen hade man endast att "springa ud o öppna käcklungen o kasta in några ved-

trän eller t^röver". "Elden tog sig" snart, och om en 20 minuter kunde kacklungen vara varm, ja, t.o.m. "illane rö" och stugan genomvarm.

På kakelugnens överstycke åt väggen till uppmurades "kacklungspallen", kacklungsmuren, kacklungsleret. Det bestod av en rad intill varandra lagda tegelstenar, som rappades och vittades, och på vilka man plögade lägga hosor och vantar till torkning. Här eller i särskild liten trätuda eller trälåda i närheten plögade också tändstickorna, "svålspederna" förvaras.

Över kacklungen voro uppsatta "kacklungsstängerna", "pallstängerna", "pallstagana". Dessa, som voro inemot ett par meter långa, fästes med ena ändan i väggen över kacklungspallen eller i där anbragta træklossar och uppburos i den andra ändan av tvenne i takbjälken fastsatta träribbor med fyrkantigt hål nertill. Å dessa stänger ("stagar") upphängdes kläder och varjehanda till torkning. Här kunde man placera plåtar, på vilka man brett ut potatismjöl, bär och annat till torkning.

"Kacklungsfoden" kallades det under bottenstycket framtill anbragta stödet. Detta var ofta enkelstensmur av tegel, rappat och vittat, men utgjordes ej sällan i Stehags-trakten av en mer eller mindre vackert bearbetad sandsten med raka eller stundom insvängda sidolinjer. Vid Tjurahus sågs ännu för några år sedan ligga en dylik fyrkant med inhuggna bokstäver (namn, hustruns och mannens?) och vid kläckarefästan(?) i Hallaröd fin-

3255

nes bevarad en dylik, å vilken orner, namn och årtal (1804?) äro huggna upphöjda.

Till August Olssons (d.y.) i Emnaröd står sättugnen ännu kvar i storstugan och uppbäres av en vacker sten med inskription, vars flesta bokstäver äro av runtyp.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

ACC. NR. 3255

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: ..... Upptecknat av: Helgesson, A. Kyrkoh.

Härad: ..... Adress: ..... Stehag

Socken: ..... Berättat av .....

Uppteckningsår: ..... Född år ..... i .....

23

Uppteckningen rör Ramsor.

Om gamla Verlingesläkter: Ormar - Markus -
Knut - Axel och Simonsöner påminner följande: "Ormar och Markar,
Knuder och Aislar och Simmenar till o. binna ihob mä".